

УДК 82-311.6“1918/1920”

КЛИМЕНТ РЕДЬКО І ЙОГО АВТОБІОГРАФІЧНА ПОВІСТЬ «ЗІНИЦІ СОНЦЯ»

Сергій Папета

У коментарі до публікації 18-го розділу повісті К. Редька «Зіниці сонця» подаються біографічні відомості про автора, висвітлюються обставини й історія написання твору.

Ключові слова: авангард, мистецтво, формалізм, художник, електроорганізм, футуризм, конструктивізм.

The story of writing of K. Redko's autobiographical story «The Apples of Sun's Eyes» is submitted in the article.

Keywords: avantguard, arts, formalism, artist, electroorganism, futurism, constructivism.

Климент Миколайович Редько народився в місті Холм (сучасне польське місто Хелм) 15 вересня 1897 року. Навчався в іконописній школі Києво-Печерської лаври (1910–1914), Рисувальній школі Товариства заохочення мистецтв у Петрограді (1914–1918), Українській академії мистецтв (1919), ВХУТЕМАСі (1920–1922). Перебуваючи в Києві в 1918–1920 роках, обертався в колі художників-авангардистів. Серед його знайомих і колег тих років – М. Бойчук, О. Богомазов, В. Чекригін, П. Челіщев, С. Нікрітін, О. Тишлер та ін.

У Москві на формування творчої особистості К. Редька передусім вплинули В. Кандинський, К. Малевич, В. Татлін. На початку 1920-х років він визначився із власним напрямом у живопису, який отримав назву «електроорганізм» (невдовзі був перейменований у «люмінізм»). Захоплення технікою, характерне для футуристів і конструктивістів, у К. Редька фокусується на енергіях, які дають їй «життя». Зокрема, це електроенергія, що нечутно струменить венами й артеріями заводів, машин, будинків. Програмними творами цього часу є «Динаміт», «Швидкість», «Електроорганізм», «Час», «Світло й тінь у симетрії».

Подією, що вивела мистецтво К. Редька на європейський кін, стало його відрядження Наркомпросом РСФСР до Франції. Протягом 1927–1935 років художник перебував у Парижі. Тут він познайомився і час від часу спілкувався з П. Пікассо, П. Синьяком, Р. Делоне, А. Глезом та багатьма іншими відомими митцями паризького кола авангардистів, підтримував також зв'язки з російськими та українськими митцями,

що в той час мешкали у Франції. З-поміж українських митців це були К. Коровін, О. Бенуа, В. Кандинський, Н. Альтман, В. Баранов-Россіне та ін. За дев'ять років свого перебування в Парижі К. Редько відкрив чотири персональні виставки. Про нього писали такі авторитетні критики, як Андре Сальмон, Вольдемар Жорж, міністр освіти Франції Анатоль де Монзі. Про творчість художника було видано невелику монографію зі статтями А. Луначарського й А. Сальмона.

Після повернення з Франції ставлення до К. Редька в Радянському Союзі було недоброзичливим. Його не приймали до Спілки художників, забороняли персональні виставки. Художнику довелося перебиватися тимчасовими заробітками. Тільки 1945 року його нарешті прийняли до Московської спілки художників, проте вже в 1948 виключили за формалізм. Помер К. Редько 1956 року від гіпертонічної хвороби.

Протягом майже всього життя К. Редько вів щоденники, які на сьогодні є безцінним свідченням тієї доби. У них відображено не тільки факти життя самого художника, а й безліч відомостей про видатних митців і політичних діячів України, Росії, Франції. Згодом у художника виникла ідея – за матеріалами щоденникових записів створити автобіографічну повість, яка зрештою дістала назву «Зіниці сонця». Роботу було завершено, головним чином, у Франції, тож у повісті описано події до середини 1930-х років.

По смерті К. Редька його вдова Тетяна Федорівна зробила три друковані (на машинці) копії рукопису. Після передруку обсяг повісті склав близько 1000 сторінок. Один

АРХІВ

примірник вона передала до Центрального державного архіву літератури й мистецтва в Москві, другий – до Центрального державного архіву-музею літератури й мистецтва в Києві, третій подарувала українському мистецтвознавцеві Дмитру Горбачову.

Пропоновану публікацію частини автобіографічної повісті К. Редька здійснено за примірником, який зберігається в архіві Д. Горбачова. Це 18-й розділ – «Мистецтво і громадянська війна», у якому відтворено події 1918–1920-х років, коли К. Редько перебував у Києві. Автор точно відбив загальну атмосферу тривожних часів міжвладдя, іноді оживляючи розповідь яскравим етюдом з натури. Навіть моторошні епізоди громадянської усобиці він умів подати крізь призму художнього бачення, що трохи пом'якшує оголену жорстокість реальності.

Особливу цінність розділу надають документальні свідчення про мистецьку атмосферу тих часів. Автор з об'єктивністю хронікера відтворює характер стосунків нової влади і митців, яскраво й емоційно змальовує окремі епізоди праці над замовленнями

нових господарів. У цій оповіді раз по раз виникають образні психологічні характеристики митців, з якими стикався К. Редько в Києві.

Публікації, де вперше було використано матеріали щоденників і автобіографічної повісті К. Редька, з'явилися наприкінці 1960-х років. У 1972 році журнал «Всесвіт» опублікував спогади художника про П. Пікассо. Парадоксально, що про живого тоді П. Пікассо «згадував» уже померлий Редько. 1974 року в Москві побачила світ книга: *Климент Редько. Дневники. Воспоминания. Статьи / Составитель и автор вступит. статьи В. И. Костин.* – М., 1974., яка містить також окремі розділи з повісті «Зіниці сонця». Частини повісті було опубліковано в московському журналі «Смена» у 1987 році, журналі «Україна» 1988 року, у книзі «Українські авангардисти як теоретики і публіцисти» в 2005 році. Пропонована публікація містить повний текст 18-го розділу «Зіниць сонця» на відміну від значно скороченого тексту цього розділу, уміщеному у виданні 1974 року.